

УДК 378.124

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Гайдученко Ю.О.

Харківський національний педагогічний університет імені

Г.С. Сковороди, Україна, Харків

У статті досліджується стан сучасної професійної підготовки майбутніх економістів, її особливості та шляхи вдосконалення. Аналізується Концепція розвитку економічної освіти в Україні. Зазначається, що метою економічної освіти є підготовка розвиненого економіста, здатного до самореалізації. Запропоновано напрями реформування системи вищої освіти. Дається визначення професійної підготовки майбутніх економістів. Визначено вимоги до освітньої програми згідно Стандарту вищої освіти, перелік компетентностей випускника (інтегральні, загальні, спеціальні). Проаналізовано освітній процес на економічному факультеті Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди. подані основні характеристики та методи вдосконалення освітнього процесу.

Ключові слова: професійна підготовка, економічна освіта, самореалізація, компетентності, освітня програма, стандарт вищої освіти.

I. Gaiduchenko Peculiarities of the future economists' vocational training in higher educational institutions/ Kharkiv National Pedagogical University named after G.S. Skovoroda, Ukraine, Kharkiv.

The article presents the research the state of modern vocational training of future economists, its peculiarities and ways of improvement. The concept of economic education development in Ukraine is analyzed. It

is noted that the goal of economic education is the vocational training of a developed economist who is capable to self-realization. The directions of the system of higher education reforming are proposed. The definition of vocational training of future economists is given. The requirements for the educational program in accordance with the Standard of Higher Education, the list of competences of a graduate (integral, general, special ones) are defined. The educational process at the economic faculty of the Kharkiv National Pedagogical University named after G.S. Skovoroda is analyzed. Basic characteristics and methods of the educational process improving are presented.

Keywords: vocational training, economic education, self-realization, competence, educational program, standard of higher education.

Вступ. Сучасний розвиток економіки країни визначається браком кваліфікованої робочої сили та конкуренцією на ринку праці. Ці вади вносять корективи та перетворення в українську систему підготовки фахівців. Метою вищої освіти є формування спеціаліста, який здатний адаптуватися до реальних умов праці, бути ініціативною, активною особистістю, що саморозвивається, вміє застосовувати свої теоретичні знання на практиці. Тому професійна підготовка покликана стимулювати прагнення студентів до самовдосконалення та самореалізації. Усе це викликає необхідність змін основних елементів системи професійної підготовки майбутніх економістів.

У попередніх дослідженнях розглядаються: здобутки та перспективи економічної освіти у вищій школі (В.Євтушевський); проблеми активізації навчання в економічній освіти (Г.Ковальчук); принципи відбору змісту психолого-педагогічної підготовки майбутніх економістів (Т. Поясок); проблеми підготовки сучасних економістів у системі вищої освіти України (Н. Ткаленко) [1,2,3,4].

Мета статті. Метою статті є аналіз сучасної професійної підготовки майбутніх економістів, її особливості та шляхи вдосконалення.

Виклад основного матеріалу статті. У Концепції розвитку економічної освіти в Україні зазначається, що метою університетської економічної освіти є підготовки всебічно розвиненого економіста з широким науковим світоглядом і здатністю до самореалізації як економічно активного члена суспільства. Розвиток економічної освіти ґрунтується на принципах відкритості і доступності, поєднання фундаментальності та фаховості освітніх програм, системності і безперервності, інноваційності змісту, інтеграції економічної освіти і наукових досліджень [5].

У системі сучасної вищої освіти існують проблеми, які являються причиною негативного ставлення студентів до навчальної та пізнавальної діяльності, низький рівень мотивації до самовдосконалення та самореалізації. А саме, у студентів виникають труднощі адаптації до реальних умов праці; не всі випускники володіють достатнім рівнем практичного використання економічних інструментів; у майбутніх економістів деколи існує відсутність раціонального розподілу загальнонаукових, професійних і спеціальних дисциплін; деякі спеціалісти не орієнтуються в питаннях створення фірми, засадах податкової системи та економічного аналізу; не вміють узагальнювати здобуті знання та втілювати їх на практиці [1, 3, 4].

Тому виникає необхідність покращення рівня економічної освіти студентів. Деякі вчені пропонують реформувати систему вищої економічної освіти за такими напрямками:

- необхідність застосування інноваційних педагогічних технологій;
- врахування поліфункціональних між предметних зв'язків;
- посилення ролі самостійної роботи в освітньому процесі;

- налагодження механізмів взаємодії освітян та представників ринку праці та роботодавців;
- наближення здобутих результатів наукових досліджень студентів та професорсько-викладацького складу до їх практичного використання в реальних умовах [2].

Професійна підготовка майбутніх економістів – це процес формування професійних знань, практичних умінь і навичок студентів, мотивації до навчання і самовдосконалення та вміння самостійно організовувати навчальний процес.

Професійна підготовка майбутніх економістів здійснюється майже у 400 вищих навчальних закладах України, серед яких, згідно рейтингу вищих навчальних закладів Eduniversal Ranking, за економічними спеціальностями лідерами є: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут» і Київський національний торговельно-економічний університет [6].

Згідно Постанові Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року №266 «Про затвердження переліку галузей знань та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» підготовка студентів-економістів галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» здійснюється за спеціальністю 051 «Економіка» [7].

В Україні вимоги до професійної компетентності фахівців економічного профілю визначено в стандарті вищої освіти. Згідно статті 10 Закону України «Про вищу освіту», стандарт вищої освіти – це сукупність вимог до змісту та результатів освітньої діяльності вищої навчальних закладів і наукових установ за кожним рівнем освіти в межах кожної спеціальності. Стандарт вищої освіти розробляється... в межах кожної спеціальності відповідно до Національної рамки

кваліфікацій і використовуються для визначення та оцінювання якості змісту та результатів освітньої діяльності вищих навчальних закладів (наукових установ). Стандарт вищої освіти визначає такі вимоги до освітньої програми:

- 1) обсяг кредитів ЄКТС, необхідний для здобуття відповідного ступеня вищої освіти;
- 2) перелік компетентностей випускника;
- 3) нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання;
- 4) форми атестації здобувачів вищої освіти;
- 5) вимоги до наявності внутрішнього забезпечення якості вищої освіти;
- 6) вимоги професійних стандартів та ін. [8].

Згідно Проекту Стандарту вищої освіти України, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, ступінь «бакалавр», галузь знань: 05 «Соціальні та поведінкові науки», спеціальність: 051 «Економіка» визначено, що обсяг освітньої програми у ЄКТС:

- на базі повної загальної середньої освіти: 11-річної школи – 240 ЄКТС;
- на базі молодшого бакалавра – не менше 180 ЄКТС.

Мінімум 50% обсягу освітньої програми має бути спрямовано на забезпечення загальних та спеціальних (фахових) компетентностей за спеціальністю, визначених Стандартом вищої освіти [9].

Визначено перелік компетентностей випускника:

1. Інтегральна компетентність - здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у сфері економіки та у процесі навчання, що передбачає застосування теорій та методів економічної науки.

2. Загальні компетентності - здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях; знання та розуміння предметної області професійної діяльності; здатність до усної та письмової професійної комунікації англійською мовою; навички використання інформаційних і комунікаційних технологій; здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел; здатність до адаптації та дії в новій ситуації; здатність до креативного та критичного мислення; здатність приймати обґрунтовані рішення; навички міжособистісної взаємодії; здатність виявляти ініціативу та підприємливість; здатність свідомо та соціально-відповідально діяти на основі етичних міркувань.

3. Спеціальні (фахові, предметні) компетентності - здатність виявляти закономірності функціонування сучасної економіки на мікро- та макrorівні; здатність використовувати нормативні та правові акти, що регламентують професійну діяльність; розуміння основних особливостей провідних наукових шкіл та напрямів економічної науки; здатність описувати економічні та соціальні процеси і явища на основі теоретичних та прикладних моделей, аналізувати і змістовно інтерпретувати отримані результати; розуміння основних особливостей сучасної світової та національної економіки, інституційної структури, напрямів соціальної, економічної та зовнішньоекономічної політики держави; здатність застосовувати економіко-математичні методи та моделі для вирішення економічних задач; здатність застосовувати комп'ютерні технології обробки даних для вирішення економічних завдань, здійснення аналізу інформації та підготовки аналітичних звітів; здатність аналізувати та розв'язувати завдання у сфері регулювання економічних та соціально-трудоових відносин; здатність прогнозувати на основі стандартних теоретичних та економетричних моделей соціально-економічні процеси; навички використання

сучасних джерел економічної, соціальної, управлінської, облікової інформації для складання службових документів та аналітичних звітів; здатність використовувати аналітичний та методичний інструментарій для обґрунтування економічних рішень; здатність самостійно виявляти проблеми економічного характеру при аналізі конкретних ситуацій, пропонувати способи їх вирішення; здатність визначати сегментацію ринку праці, структуру попиту та пропозиції, зайнятості та безробіття; здатність проводити аналіз функціонування та розвитку суб'єктів господарювання, стану функціональних підсистем підприємств, організацій та установ; здатність поглиблено аналізувати проблеми і явища в одній або декількох професійних сферах у межах спеціальності [9].

Аналіз документів, що регламентують організацію освітнього процесу в Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С.Сковороди, таких як освітньо-кваліфікаційна характеристика підготовки бакалаврів галузь знань: 05 «Соціальні та поведінкові науки», спеціальність: 051 «Економіка» та «Положення про організацію освітнього процесу в ХНПУ імені Г.С.Сковороди» [10], свідчить, що серед тенденцій вдосконалення освітнього процесу в університеті спостерігається зменшення нормативних дисциплін за рахунок їх укрупнення, збільшення кількості годин самостійної роботи, надання можливості студентам вивчати фахові дисципліни іноземною мовою. Нормативні дисципліни складають 75% навчального плану, а варіативна частина – 25%. Співвідношення аудиторної роботи до самостійної складає 40% та 60%. 180 годин відводиться на проходження виробничої практики. Посилення вибіркової частини навчальних планів робить навчальний процес більш гнучким, враховується індивідуальний підхід та дозволяє брати до уваги особисті потреби студента з орієнтацією на майбутній ринок праці.

Вивчення нормативних і вибіркових дисциплін в межах економічного факультету сприяє формуванню професійних компетентностей майбутніх економістів. А саме, вдосконалення навичок спілкування державною та іноземною мовою, правил міжособистісної та міжкультурної комунікації здійснюється при вивченні спецкурсів «Практичний курс англійської мови», «Ділова англійська мова», «Культура іноземного спілкування».

Підприємницькі вміння формуються через введення нових навчальних дисциплін, таких як: «Тренінг з фаху», «Паблік рілейшинз», «Ринок освітніх послуг». Навички самоосвіти відпрацьовуються студентами під час виконання індивідуальних та колективних проектів, розв'язання господарських проблемних ситуацій.

Для того, щоб активізувати зацікавленість студентів до занять та сприяти їхній самореалізації викладачі економічного факультету активно використовують інтерактивні технології у своїй практичній діяльності. На заняттях проводяться чисельні види робіт: «Робота в парах», «Робота в групах», рольові ігри, «Ротаційні (змінні) трійки», «Мозковий штурм», «Аналіз ситуацій (кейсів)», «Інтелектуальні карти» (mind-maps), дискусії, дебати, круглі столи, також набули популярності нетрадиційні форми занять, такі як Quest [11].

Для майбутнього економіста важливо використати отримані знання для самостійного дослідження актуальних питань розвитку національної економіки України та світової економіки. Це дає змогу їм найбільш повно реалізувати пізнавальну активність та сформувати потребу постійного самовдосконалення, здійснення інноваційного підходу в процесі наукового пошуку. Науково-дослідницька робота допомагає розкрити здібності кожного студента як індивідуальності,

підібрати відповідні методи для ефективного формування професійної компетентності майбутніх економістів [11].

З метою сприяння формуванню навичок самостійно організовувати власний навчальний процес, студенти мають можливість відкритого доступу до процесу навчання через викладені анотації курсів на сайті університету [12], завдань для самостійної роботи та запровадження інтерактивної консультації студентів.

Висновки. Будь-який студент в умовах спеціальної організації навчальної, науково-дослідної роботи може розкрити свої можливості та здібності, свій потенціал. Завдання вищої школи та викладача – створити необхідні умови для самореалізації та допомоги в становленні особистості студента.

Отже, слід наголосити, що для забезпечення професійного становлення майбутніх економістів у процесі фахової підготовки протягом навчання викладачами факультету впроваджуються дидактичні нововведення та створюються сприятливі умови, які реалізуються під час викладання навчальних дисциплін (метод мозкового штурму, моделювання економічних ситуацій, групові дискусії, тренінгові вправи, робота в міні-групах, тестування, підготовка економічних есе та проектів).

Подальшого розвитку потребує залучення технічних засобів навчання, фото- та відеосупроводження навчального процесу. Підвищення рівня професійної компетентності майбутніх економістів сприяє формуванню потреби у навчанні протягом життя.

Література:

1. Євтушевський В.А. Економічна освіта у вищій школі: здобутки та перспективи формування / В.А. Євтушевський // Вища освіта України. – 2002. – №2. – С.86-91.
2. Ковальчук Г.О. Активізація навчання в економічній освіті. Навчальний посібник / Г.О. Ковальчук; Київський національний економічний університет. – К.: КНЕУ, 1999. – 128с.
3. Поясок Т.Б. Принципи відбору змісту психолого-педагогічної підготовки майбутніх економістів / Т.Б. Поясок // Неперервна професійна освіта: Теорія і практика: Наук.-метод. журнал. – 2003. - №1. – С.200-204.
4. Ткаленко Н.В. Проблеми підготовки сучасних економістів у системі вищої освіти / Н.В. Ткаленко, В.В. Федорченко // Науковий вісник ЧДІЕУ. - №3 (11), 2011. – С.31-35.
5. Концепція розвитку економічної освіти в Україні // Освіта в Україні. – 2004. – 23 січня. – С.4-5.
6. Рейтинг вищих навчальних закладів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eduniversal-ranking.com>.
7. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку галузей знань та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти». [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.kmu.gov.ua/control/ru/cardnpd?docid=248149695>.
8. Закон України «Про вищу освіту». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
9. Проект Стандарту вищої освіти. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/051-ekonomika-bakalavr>.
10. Положення про організацію освітнього процесу в ХНПУ імені Г.С.Сковороди. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://smc.hnpu.edu.ua/files/Polozhennya/Polozhennya_osvintiy_protse H NPU.pdf.

11. Гайдученко Ю.О. Реалізація індивідуального підходу до навчання та самореалізація студентів економічних спеціальностей / Ю.О. Гайдученко // Педагогіка та психологія : зб. наук. праць / за заг. ред. акад. І.Ф. Прокопенка, проф. Золотухіної. – Харків: «Смугаста типографія», 2015. – Вип.51. – С. 22-28.

12. Дисципліни за вибором. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://smc.hnpu.edu.ua/studentu/dytsypliny-za-vyborom>.

References:

1. Yevtushevs'kyu V.A. Ekonomichna osvita u vyshchiy shkoli: zdobutky ta perspektyvy formuvannya / V.A.Yevtushevs'kyu // Vyshcha osvita Ukrayiny. – 2002. – № 2. – S.86-91.

2. Koval'chuk H.O. Aktyvizatsiya navchannya v ekonomichniy osviti. Navchal'nyy posibnyk / H.O.Koval'chuk; Kyiv's'kyy natsional'nyy ekonomichnyy universytet. – K.: KNEU, 1999. – 128s.

3. Poyasok T.B. Pryntsypy vidboru zmistu psykholoho-pedahohichnoyi pidhotovky maybutnikh ekonomistiv / T.B. Poyasok // Neperervna profesiyna osvita: Teoriya i praktyka: Nauk.-metod. zhurnal. – 2003. - № 1. – S.200-204.

4. Tkalenko N.V. Problemy pidhotovky suchasnykh ekonomistiv u systemi vyshchoyi osvity / N.V. Tkalenko, V.V. Fedorchenko // Naukovyy visnyk ChDIEU. - № 3 (11), 2011. – S.31-35.

5. Kontsepsiya rozvytku ekonomichnoyi osvity v Ukrayini // Osvita v Ukrayini. – 2004. – 23 sichnya. – S.4-5.

6. Reytynh vyshchych navchal'nykh zakladiv. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.eduniversal-ranking.com>.

7. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny «Pro zatverdzhennya pereliku haluzey znan' ta spetsial'nostey, za yakymy zdiysnyuyet'sya pidhotovka zdobuvachiv vyshchoyi osvity»*. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.kmu.gov.ua/control/ru/cardnpd?docid=248149695>.
8. *Zakon Ukrayiny «Pro vyshchu osvitu»*. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
9. *Proekt Standartu vyshchoyi osvity*. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.mon.gov.ua/051-ekonomika-bakalavr>.
10. *Polozhennya pro orhanizatsiyu osvith'oho protsesu v KhNPU imeni H.S.Skovorody*. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://smc.hnpu.edu.ua/files/Polozhennya/Polozhennya_osvintiy_protses_HNPU.pdf.
11. *Hayduchenko Yu.O. Realizatsiya indyvidual'noho pidkhodu do navchannya ta samorealizatsiya studentiv ekonomichnykh spetsial'nostey/ Yu.O. Hayduchenko // Pedahohika ta psykholohiya: zb. nauk. prats' / za zah. red. akad. I.F. Prokopenka, prof. Zolotukhinoyi. – Kharkiv: «Smuhasta typohrafiya», 2015. – Vyp.51. – S. 22-28.*
12. *Dytsypliny za vyborom*. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://smc.hnpu.edu.ua/studentu/dytsypliny-za-vyborom>.